

VAN CMM NAAR ACLOM – MOET DE VON MEE OVERSTAPPEN?

Op 1 mei van dit jaar werd de CMM (Commissie Modernisering Moedertaalonderwijs) opgeheven om plaats te maken voor de ACLOM (Adviescommissie Leerplanontwikkeling Moedertaalonderwijs). Er is momenteel een overgangperiode waarin de ACLOM, voorlopig samengesteld als de oude CMM, deelneemt aan het overleg over haar toekomstige samenstelling. Dit is een cruciaal moment voor de VON. Maakt zij de verdere reis mee, of haakt zij vroegtijdig af?

In november 1973 heeft de ledenvergadering besloten dat de VON voorlopig onder voorbehoud zou meedoen aan de CMM totdat er meer bekend zou zijn over de definitieve taakomschrijving van de CMM en de SLO (Stichting voor Leerplanontwikkeling, waaraan veel van de ACLOM-adviezen gericht moeten worden). Nu, vier jaar later, zal de ledenvergadering moeten beslissen of zij genoeg redenen aanwezig ziet om haar medewerking aan de nieuwe ACLOM te geven. De gegevens uit dit stuk kunnen bij de besluitvorming van belang zijn.

De CMM en de VON rond de oprichtingsperiode

Na een lange en soms roerige voorbereiding van tweeëneenhalf jaar werd op 7 januari 1974 de CMM geïnstalleerd. Zij kreeg van de minister een naam en een instellingsbeschikking mee, waaruit bleek dat de strijd die tijdens de voorbereiding vanuit de VON-hoek gestreden was, niet geheel voor niets geweest was:

– de CMM had geen 'L' van Leerplan in haar naam, zoals vergelijkbare

- commissies voor andere vakken wel hadden
- in haar instellingsbeschikking kreeg de commissie onder meer de opdracht mee
  - * dienstverlenend te zijn en daartoe haar werkzaamheden te richten in nauw contact met het onderwijsveld
  - * aandacht te schenken aan het longitudinale en latitudinale aspect van het moedertaalonderwijs (wat dit laatste aspect betreft zou de commissie voorstellen kunnen doen aan de in te stellen SLO)
  - * openbaarheid te betrachten.

Ondanks de binnengehaalde winst bleef de ledenvergadering, zoals gezegd, waakzaam. *Openbaarheid* klinkt mooi, maar wat gaat zoiets in de praktijk betekenen? Er staat weliswaar geen 'L' van leerplan in de naam van de commissie, maar in 'SLO' zit wel zo'n 'L', en binnen de SLO moet de CMM in de toekomst toch gaan functioneren. Dan wordt het van het grootste belang om na te gaan hoe de SLO *de term leerplan* gaat invullen. Wordt het een dirigistisch leerplan dat van bovenaf aan het veld wordt opgedrongen, of vindt de SLO *leerplanontwikkeling aan de basis* ook belangrijk; gaat zij mensen helpen om in hun eigen situatie leerplanontwikkeling te doen? Hiermee houdt ook de kwestie *dienstverlening* verband: helpen CMM en SLO ouders, leerlingen en leraren bij hun problemen en wensen op het gebied van de modernisering van het moedertaalonderwijs, of zijn beide er voornamelijk voor de minister?

Dat waren de bedenkingen die binnen de VON leefden. Terwille van de waakzaamheid stelde het bestuur een groep in die de VON-vertegenwoordiger in de CMM en later ook de CMM zelf kritisch zou volgen. De beleidsnota van de VON zou voor deze volggroep een uitgangspunt zijn.

Wat is er met de aandachtspunten van de VON gebeurd?

Openbaarheid

De waakzaamheid ten aanzien van openbaarheid bleek niet voor niets. Volgroeplid Hans Verweij beschrijft in *Moer* 1974: 6 hoe hij weliswaar aanwezig was op een plenaire CMM-vergadering, maar toch nauwelijks de gang van zaken kon volgen, omdat hij niet de beschikking had over de benodigde stukken. Zijn klacht hierover had tot gevolg dat vanaf december 1974 ieder die de plenaire vergaderingen wilde bijwonen, tevoren de stukken kon opvragen. Begin 1975 werd ten tweede male iets bereikt op het punt van openbaarheid. Het dagelijks bestuur van de CMM stelde voor om openbaarheid alleen te laten gelden voor de plenaire vergadering. De commissie besliste echter anders: ook bijeenkomsten van subcommissies mogen nu door belangstellenden worden bijgewoond.

Invulling van de term leerplan

Van dirigisme bij de leerplanontwikkeling — een grote angst van de VON — mag men de CMM niet betichten. Uit het overzichtje dat in bijlage 1 gegeven wordt, zal blijken dat de CMM -activiteiten in grote lijnen te karakteriseren zijn als:

- discussiestof aandragen over een onderwerp dat verband houdt met het moedertaalonderwijs, en dan vervolgens reacties van betrokkenen inzamelen en verwerken (al of niet met het oogmerk een leerplanontwikkelingsproject te beginnen op basis van de gevonden resultaten);
- leerkrachten bijstaan in het zelf ontwikkelen van werkplannen voor hun moedertaalonderwijs;
- reageren op een vraag om advies vanuit het ministerie.

Dienstverlening

Hoe zit het met de dienstverlening van de CMM? Heeft de CMM ouders, leerlingen en leraren geholpen bij hun problemen en wensen op het gebied van de modernisering van het moedertaalonderwijs, of was zij er voornamelijk voor de minister? Op deze vraag past een genuanceerd antwoord.

In bijlage 1 wordt weergegeven van wie de initiatieven tot allerlei CMM-activiteiten uitgingen. In dat overzicht komen geen leraren, ouders of leerlingen voor, terwijl de minister, de staatssecretaris en de inspectie wel genoemd worden. Toch zou het niet juist zijn om te concluderen dat de meeste initiatieven van overheidswege gekomen zijn. Zij kwamen ook van het onderwijsveld zelf, zij het indirect. De VON diende bijvoorbeeld een verzoek in, dat ingewilligd werd, en van de CMM zelf, waarin veel leraren indirect vertegenwoordigd zijn, kwamen vier initiatieven. Evenmin kan mijns inziens geconcludeerd worden dat de CMM zich bezig heeft gehouden met zaken die voor leraren, ouders of leerlingen triviaal zijn. Een paar voorbeelden kunnen dit illustreren. Het *eindexamen* is voor alle betrokkenen een belangrijke zaak. Dat de *afstand tussen schooltaal en milieutaal* grote problemen kan opleveren, ondervinden vele leraren, ouders en leerlingen dagelijks in de praktijk. Experimenten met het zogenaamde *gericht schrijven* (zie voor een uitleg bijlage 1) bleken op zeer veel scholen aan te slaan: 120 mavo- en lbo-scholen stelden zich kandidaat om mee te doen aan experimenten op dat gebied, nadat zij uitvoerig waren ingelicht over wat een dergelijk experiment zou kunnen betekenen. Toch vind ik het zorgelijk dat tijdens het hele bestaan van de CMM nooit een initiatief van mensen uit de onderwijspraktijk die vroegen om hulp bij eigen vernieuwingen, tot iets constructiefs geleid heeft. Tweemaal heeft een school een verzoek ingediend. Beide malen heeft de CMM zich wel over het verzoek gebogen, maar is er uiteindelijk niet op ingegaan.

Dit alles betekent dat leraren en leerlingen die de afgelopen jaren met de leerplanontwikkeling van de CMM te maken hebben gehad, hooguit werden ingeschakeld bij het leren toepassen of uitvoeren van iets wat in grote lijnen elders was uitgedokterd. Tegen een dergelijke inschakeling heb ik op zich geen bezwaar, maar daarbij moet het niet blijven. Mensen op scholen moeten ook geholpen worden bij het concretiseren van hun eigen ideeën. De schuldvraag stellen vind ik in dit verband niet zo van belang. Wel is het mijns inziens belangrijk na te gaan of door de SLO en ACLOM een dergelijke inbreng van onderaf wel bevorderd wordt. Hierop kom ik later terug.

Wat voor kansen maken de VON-aandachtspunten bij SLO en ACLOM?

Om die vraag te kunnen beantwoorden moet ik kort iets over SLO en ACLOM vertellen. Dat doe ik in bijlage 2.

Openbaarheid

Voor de oprichting van de CMM was openbaarheid nog iets tamelijk revolutionairs. Inmiddels is het een gewone zaak geworden. Zowel de SLO als de ACLOM dienen openbaarheid te betrachten. Toch heeft het zin dat de VON blijft opletten hoe die openbaarheid wordt ingevuld.

Invulling van de term leerplan en dienstverlening

De SLO heeft de term leerplan ingevuld op een manier waarbij het mogelijk is dat individuele scholen geholpen worden bij het concretiseren van hun eigen leerplanideeën. De belangrijkste mogelijkheden voor een school om (door de SLO) geholpen te worden, zijn de volgende:

- a de school maakt zijn eigen schoolwerkplan en maakt daarbij gebruik van SLO-publicaties
- b de school maakt een schoolwerkplan en krijgt daarbij direct advies van een schoolbegeleidingsdienst of een landelijk pedagogisch centrum
- c de school merkt dat elders een ontwikkelingssituatie aan de gang is (zie d) waarin iets ontwikkeld wordt dat gaat in de richting waarin de school zelf ook denkt. Men kan dan contact opnemen met de SLO om te zien of men op een of andere manier mee kan doen
- d binnen de mogelijkheden a t/m c ziet de school geen kans haar werkplanwensen te realiseren. In zo'n geval kan de school een aanvraag indienen bij de SLO, en kan een nieuwe leerplanontwikkelingssituatie ontstaan. Vanuit het perspectief van de school is sprake van directe hulp bij het maken van een eigen schoolwerkplan. Vanuit SLO-perspectief gebeurt echter iets anders: er wordt een model gemaakt

- * waarmee de SLO weer andere scholen van advies kan dienen, en
- * waaruit de SLO principes kan halen voor adviezen aan de minister over het onderwijsleerplan.

Hoe groot is nu de kans dat de creativiteit aan de basis ook op ruime schaal kansen krijgt? Dat hangt af van de ACLO en de SLO als ook van de scholen zelf. Van de SLO is op korte termijn niet heel erg veel te verwachten: de financiële middelen zijn beperkt; de SLO moet niet alleen het veld maar ook de minister adviseren; over de prioriteiten is men het momenteel binnen de SLO nog niet eens. Maar het is het proberen waard om de SLO om hulp of advies te vragen. Dan kan ook blijken wat SLO en ACLO's waard zijn. Ik raad elke school die met goede leerplanideeën zit aan om contact op te nemen met de SLO (Postbus 2041, Enschede). Gaat de SLO in op zo'n verzoek, dan helpt u niet alleen uw school aan een goed werkplan, maar dan oefent u mogelijk ook invloed uit op de richting waarin de leerplanontwikkeling gaat.

Als u contact opneemt met de SLO, laat u mij dat dan ook weten? Ik ga dan na wat er met zo'n verzoek gebeurt.

Uit het voorgaande zal, naar ik hoop, duidelijk geworden zijn dat ik het de moeite waard vind voor de VON om vertegenwoordigers te hebben in de ACLOM. Op die manier kan zij invloed proberen uit te oefenen op de leerplanontwikkeling bij het moedertaalonderwijs.

Bijlage 1

De CMM; enkele gegevens op een rijtje

Zoals gezegd, werd de CMM op 7 januari 1974 geïnstalleerd.

Van januari 1974 tot september 1975 was de commissie vooral bezig haar draai te vinden. Het enige produkt dat zij in die tijd naar buiten bracht, was een korte-termijnadvies aan de staatssecretaris — op diens verzoek — over het opstel bij het avo en vwo.

Vanaf september 1975 tot heden was de CMM verantwoordelijk voor de volgende publikaties:

* februari 1976: School en dialect; een discussienota

* februari 1977: Werken met boeken; een discussienota over literatuuronderwijs aan kinderen tot twaalf jaar

* april 1977: Taal, op school wat anders dan thuis (?); een globale verkenning van de onderwijsproblemen die zich voordoen door de verschillen tussen de taal van de school en de taal van het thuismilieu van de leerlingen

* april 1977: Advies over het eindexamen Nederlands in het vwo, het havo en het mavo

* 1976: Handleiding voor gericht schrijven; ontwikkeld uit ervaringen in scholen voor vwo

* drie afleveringen van Gericht bericht; bulletin van het project gericht schrijven mavo/lbo

* 17 afleveringen van de CMM-berichten (later 'mededelingen' genoemd).

Toelichting

Over de eerstgenoemde drie nota's zijn momenteel discussies met betrokkenen gaande of reeds afgerond. Het 'Advies over het eindexamen' is

een vervolg op het eerder genoemde korte-termijnadvies aan de staatssecretaris. De 'Handleiding voor gericht schrijven' wordt door de CMM

gebruikt bij de verspreiding van resultaten met het zogenoemde gericht schrijven (zie noot) in het avo/vwo. 'Gericht bericht' functioneert als informatiebulletin over experimenten met gericht schrijven bij het mavo/lbo.

Andere belangrijke activiteiten van de CMM, die (nog) niet geresulteerd hebben in eigen publikaties, zijn:

- * het voorbereiden van een nota over onderwijs in traditionele grammatica en andere vormen van taalbeschouwing aan leerlingen van 10 tot 14 jaar
- * het deelnemen aan het project Naar een leerplan Fries. In dit project worden scholen geholpen hun eigen schoolwerkplan Fries te ontwikkelen
- * het voorbereiden van een nota over de rol die taal speelt in elke onderwijsleersituatie (in VON-termen: een latitudinaliteitsnota)
- * het opstellen van een plan voor een project leerplanontwikkeling bij het middelbaar beroepsonderwijs
- * het subsidiëren van het VON-congres 'leerplanontwikkeling door docenten'.

Van wie gingen de initiatieven uit?

Hieronder volgt een overzicht waaruit blijkt van wie de initiatieven uitgingen die leidden tot bepaalde activiteiten van de CMM.

- * de initiatieven die uiteindelijk leidden tot de drie nota's: school en dialect; werken met boeken; en taal op school wat anders dan thuis(?), komen alle *van de CMM zelf*, evenals het voorstellen om te gaan werken aan het thema 'latitudinaliteit'
- * het advies over het eindexamen bracht de CMM uit aan *de staatssecretaris*, op diens verzoek
- * nog voor de CMM bestond was een *ministeriële commissie* bezig te experimenteren met ge-

richt schrijven (toen nog B2 genoemd); de CMM heeft op zich genomen de resultaten te verspreiden en is er later toe overgegaan ook in het mavo/lbo te gaan experimenteren met deze werkwijze

- * door deel te nemen aan het project Naar een leerplan Fries, ging de CMM in op de wens van de *minister* en hielp mee aan de uitvoering van een wetbepaling die onderwijs in het Fries op alle lagere scholen in Friesland verplicht stelde
- * aan de planning van een project voor het middelbaar beroepsonderwijs werd begonnen op verzoek van *de inspectie*
- * het werk aan de taalbeschouwingsnota begon op verzoek van *het CIO* (Contactorgaan voor de Innovatie van het Onderwijs: een werkverband van de Landelijke Pedagogische Centra en regionale schoolbegeleidingsdiensten) en *de leerplancommissie voor moderne vreemde talen*
- * het congres 'leerplanontwikkeling door docenten' dat door de CMM gesubsidieerd werd, was een initiatief van *de VON*.

Noot bij gericht schrijven:

De activiteiten rond gericht schrijven begonnen als experimenten met een alternatief voor het traditionele opstel op het eindexamen: leerlingen schrijven een doelgerichte tekst met behulp van materiaal dat zij tevoren zelf verzameld en verwerkt hebben. Tijdens de loop van het project gericht schrijven is gebleken dat het mogelijk is om een groot deel van het moedertaalonderwijs bij het voortgezet onderwijs rond het zogenaamde gericht schrijven te centreren.

Bijlage 2

Enkele gegevens omtrent SLO en ACLOM

(Nadere gegevens omtrent deze materie zijn te vinden in:

- * de instellingsbeschikking van de ACLOM
- * het WACLO-rapport
- * de SLO-nota Leerplanontwikkeling, tweede versie, februari/maart 1977.

U kunt proberen de beide eerste via de ACLOM te bemachtigen. Als dat niet lukt, kunt u zich tot mij wenden. De SLO-nota is in een kleine oplage voor direct betrokkenen beschikbaar en

wordt naar alle waarschijnlijkheid dit jaar nog op grote schaal verspreid.)

De situatie op leerplangebied is momenteel als volgt. De SLO is belast met het adviseren van de minister en het veld over leerplanontwikkeling en met uitvoerend werk op dit gebied. De ACLOM, en met haar de ACLO's voor andere vak- of vormingsgebieden, hebben slechts een adviserende taak.

De ACLO's zijn ingesteld om de onderwijspraktijk zo rechtstreeks mogelijk bij de opzet van

het leerplanontwikkelingswerk te betrekken. Daarom zijn de ACLO's ook voor een belangrijk deel samengesteld uit mensen die onderwijsorganisaties vertegenwoordigen (er komen nu ook twee VON-mensen in de ACLOM in plaats van één). De ACLO-adviezen zijn bestemd voor de SLO, de minister en/of derden. De ACLOM mag de SLO en de minister ongevraagd van advies dienen; derden mag zij alleen adviseren als de SLO of de minister daarom vragen.

Wat gebeurt er met ACLO-adviezen? Ze worden openbaar gemaakt, en de SLO is verplicht bij haar besluitvorming rekening te houden met die adviezen. Als ze dat niet doet, moet ze dat aan de ACLO meedelen. De ACLO's vonden dat zo'n mededeling 'gemotiveerd en schriftelijk' zou moeten zijn. Daar is de minister het niet mee eens. Hij vindt dat een zware procedure, die snel tot bureaucratisch handelen kan leiden. De ACLO's hadden zo hun redenen om een schriftelijke en gemotiveerde keuze te willen ontvangen, wanneer hun adviezen in de wind geslagen worden. Zij willen dat de ACLO's werkelijk meetellen. Vanuit datzelfde verlangen om mee te tellen hebben de ACLO's ervoor gepleit, en met succes, dat de SLO verplicht is een ACLO te raadplegen in allerlei gevallen waarin het doen en laten van de SLO iets met het werkteerrein van zo'n ACLO te maken heeft. Bovendien hebben zij ervoor gezorgd dat zij medewerkers van de SLO kunnen lenen voor het verrichten van werkzaamheden die noodzakelijk zijn voor het uitbrengen van goede adviezen (bijvoorbeeld discussies in het veld op gang brengen).

Nu iets meer over het werk van de SLO.

Bij de leerplanontwikkeling moet onderscheid gemaakt worden tussen leerplannen op verschil-

lende niveaus. Op schooltype-niveau (bijvoorbeeld *het* kleuteronderwijs of *het* lbo) zal sprake moeten zijn van een *onderwijsleerplan*. Daarvoor is de overheid verantwoordelijk. Op school-niveau (de school x in plaats y) is sprake van een *schoolwerkplan*; daarvoor is de school verantwoordelijk binnen de grenzen van wat in het onderwijsleerplan staat. Op het niveau van de klas is er sprake van een *lesplan* (daarvoor is de leraar verantwoordelijk binnen de grenzen van wat in het onderwijsleerplan en het schoolwerkplan staat).

De ontwikkeling van onderwijsleerplannen en schoolwerkplannen is een cyclisch proces: vanuit de ontwikkeling van schoolwerkplannen komen aanwijzingen voor het onderwijsleerplan; het onderwijsleerplan kan op zijn beurt weer impulsen en aanwijzingen geven voor het ontwikkelen van schoolwerkplannen. De SLO werkt naar beide kanten:

* zij levert discussiestukken die bijdragen tot de onderwijsleerplanvaststelling door de minister, en

* zij levert halffabrikaten — in SLO-jargon heet dat modellen — voor schoolwerkplannen die door de scholen gebruikt kunnen worden bij hun eigen schoolwerkplanontwikkeling.

Halffabrikaten worden altijd ontwikkeld in en met scholen die een aanvraag tot een bepaald soort leerplanontwikkeling ingediend hebben. Zo'n halffabrikaat kan heel theoretisch en heel praktisch van aard zijn en kan ook allerlei principiële kwesties aansnijden.

Adressen:

SLO, Klanderij 204, Postbus 2041, Enschede, tel. 053 — 840840

ACLOM, Postbus 2061, Enschede